

Bezdomność chroniczna w Polsce

Julia Wygnańska, Koordynatorka Projektu i Badań
www.czynajpierwmieszkanie.pl

Dlaczego bezdomność chroniczna wymaga zainteresowania?

- Bezdomność zawsze jest świadectwem kryzysu życiowego, przedłużający się kryzys oznacza trwałą deprivację podstawowych potrzeb fizjologicznych i bezpieczeństwa, naruszenie godności ludzkiej i głębokie wykluczenie społeczne.
- Za bezdomnością chroniczną zazwyczaj (badania poza Polską) stoją poważne problemy zdrowotne min. zaburzenia psychiczne i/lub uzależnienie (podwójne rozpoznanie) i co za tym idzie potrzeba specjalistycznej pomocy – innej niż przy krótszej bezdomności.
- Przedłużająca się bezdomność to oczywiste świadectwo nieefektywności systemu pomocy w „wychodzeniu z bezdomności”
- Często za przedłużającą się bezdomność obciąża się ludzi jej doświadczających: że wybrali, że nie chcą do noclegowni, że nie przestrzegają regulaminu - **uważam taki opis za głęboko niesprawiedliwy, znam osobiście ludzi długotrwale bezdomnych i nie godzę się na niego jako mieszkanka Warszawy i jako obywatelka Polski.**

Kiedy bezdomność jest chroniczna?

- Nie ma definicji w Polsce ani w ustawach, ani w badaniach, ani w rzecznictwie.
- Amerykański Federalny Urząd ds. Rozwoju Miast (HUD):
 - każda osoba bezdomna, która jest bezdomna dłużej niż rok i posiada jakąś „cechę wykluczającą” (ang. *disabling condition*) lub
 - w ciągu ostatnich trzech lat doświadczyła co najmniej czterech epizodów bezdomności i posiada „cechę wykluczającą”.
 - Cechy wykluczające: zaburzenia spowodowane nadużywaniem substancji, zaburzenia psychiczne, zaburzenia rozwoju, choroby przewlekłe, niepełnosprawność.
 - Osoba po prostu bezdomna: każdy, kto nocuje w miejscu nie przeznaczonym do mieszkania ludzi (np. na ulicy) lub mieszka w placówce dla bezdomnych, bez wskazywania czasu trwania tej sytuacji.
- W badaniach NMROD wypadkowa definicji HUD i dostępności danych:
 - Deklarowany okres bezdomności powyżej trzech lat i
 - Cechy wykluczające (jedna lub kilka w zależności od badania): uzależnienie od substancji, zły stan zdrowia, zaburzenia psychiczne inne niż uzależnienie od substancji

Badania „Najpierw mieszkanie – rzecznictwo oparte na dowodach”

I. Studia przypadku: Badanie eksploracyjne **indywidualnej ścieżki instytucjonalnej** osób chronicznie bezdomnych z podejrzeniem podwójnego rozpoznania, potencjalnych odbiorców programów NM (profil klienta)

- Historia kontaktów z instytucjami
- Koszty kontaktów z instytucjami

II. Minimalna skala w mieście: Badanie **agregacyjne** współwystępowania bezdomności chronicznej i podwójnego rozpoznania wśród użytkowników usług „dla bezdomnych” w Warszawie.

III. Przybliżenie ogólnopolskie: **Analiza danych** z Badania Socjodemograficznego MPiPS 2013 pod kątem bezdomności chronicznej.

I. Studia przypadku – ścieżka instytucjonalna

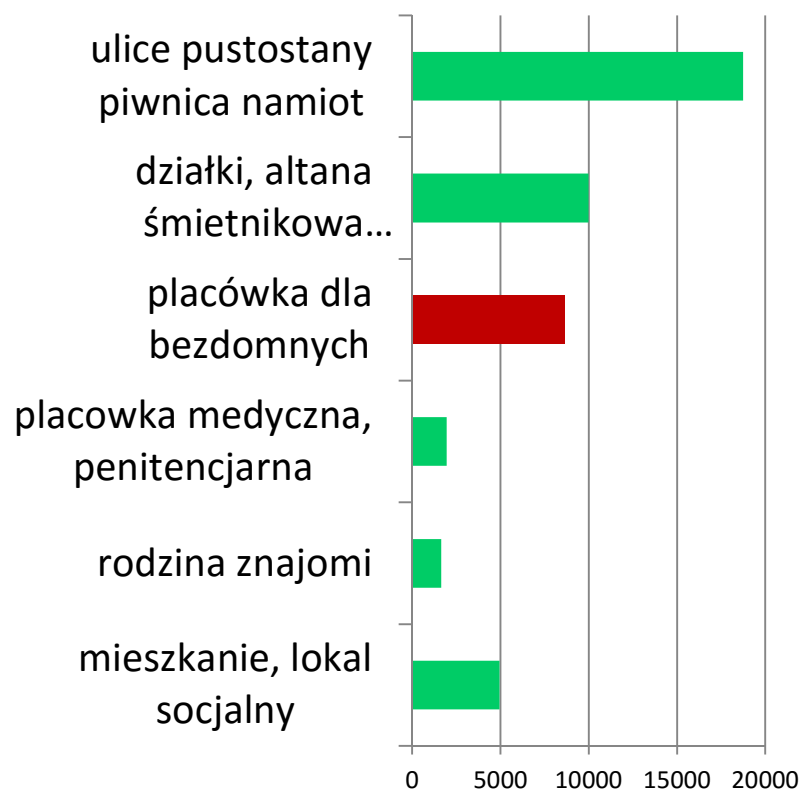
- Badanie eksploracyjne - celem jest poznanie sytuacji grupy wcześniej nie badanej, o której nie wiemy wiele.
- Dobór respondentów - ludzie o **profilu odpowiadającym klientom programów „Najpierw mieszkanie”**:
 - Przedłużająca się bezdomność, trudności w kontaktach z instytucjami (częste zmiany), epizody pobytów w instytucjach zdrowia psychicznego, okresowe przebywanie „na ulicy”, trudności we współżyciu z ludźmi
 - Stwierdzone przez psycholożkę (co najmniej) podejrzenie zaburzeń psychicznych i/lub (co najmniej) podejrzenie uzależnienia od substancji, lub (co najmniej) podejrzenie uzależnienia od substancji jako pierwotnego rozpoznania.
- Doboru respondentów oraz dokumentów o kontaktach z instytucjami dokonał zespół partnera projektu Kamiliańskiej Misji Pomocy Społecznej złożony z pracowniczek socjalnych, psycholożki i badaczki zewnętrznej, pod kierunkiem koordynatorki badań IUS.

Gromadzenie danych

- KMPS po wybraniu respondentów według profilu ustalała w wywiadzie listę instytucji, z którymi respondent miał do czynienia a następnie gromadziła dokumenty o charakterze kontaktu z instytucją:
 - Teoretycznie kontakt z każdą instytucją ustaloną w wywiadzie z prośbą o przekazanie wszystkich danych o kontaktach respondenta z instytucją na podstawie zgody do przetwarzania danych osobowych, w tym danych wrażliwych.
 - Teoria zadziałała w przypadku ludzi mieszkających w przestrzeni publicznej, w przypadku respondentów KMPS przekazano dokumenty posiadane przez placówkę na potrzeby pracy socjalnej. Placówka deklaruje, że ma wszystko.
- Dane z dokumentów zostały przeniesione do matrycy w formule: opis kontaktu, data, instytucja, następnie zostały skategoryzowane: sytuacja mieszkaniowa, pomoc społeczna, praca, leczenie, przestrzeganie prawa, dokumenty i dalsze podkategorie np. leczenie: uzależnień, urazów, inne.
- Koszty ustalane w bezpośrednim listownym kontakcie w instytucję: określenie procedury podlegającej wycenie, szacowanie kosztu przez instytucję, wprowadzenie do matrycy danych. Bardzo mało odpowiedzi od instytucji, wiele odpowiedziało, iż nie jest w stanie dokonać wyliczenia.

Sytuacje mieszkaniowe i respondenci jako grupa

Sytuacje mieszkaniowe wg liczby dni

Cechy

- Bezdomni średnio od 11 lat (min. 3 max 25) (jedna osoba zagrożona)
- Mężczyźni i jedna kobieta
- Gospodarują samotnie, dwie osoby z partnerem
- 5 osób mieszka od dawna w przestrzeni publicznej w miejscach niekonwencjonalnych, 11 w placówce dla bezdomnych, 1 we własnym mieszkaniu
- Każdy ma zdiagnozowane lub podejrzewane zaburzenia psychiczne i/lub zdiagnozowane lub podejrzewane uzależnienie od alkoholu
- 9 urodziło się w Warszawie lub najbliższej okolicy
- **Placówka średnio 10 msc**

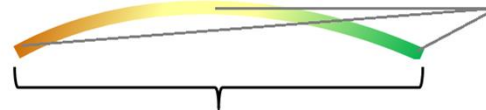
Ilustracje kontaktów z instytucjami

(opracowane przez Jana Herbsta)

Kolory węzłów

- leczenie
- pomoc społeczna
- dokumenty
- sytuacja mieszkaniowa
- pomoc mieszkaniowa
- praca
- przestrzeganie prawa

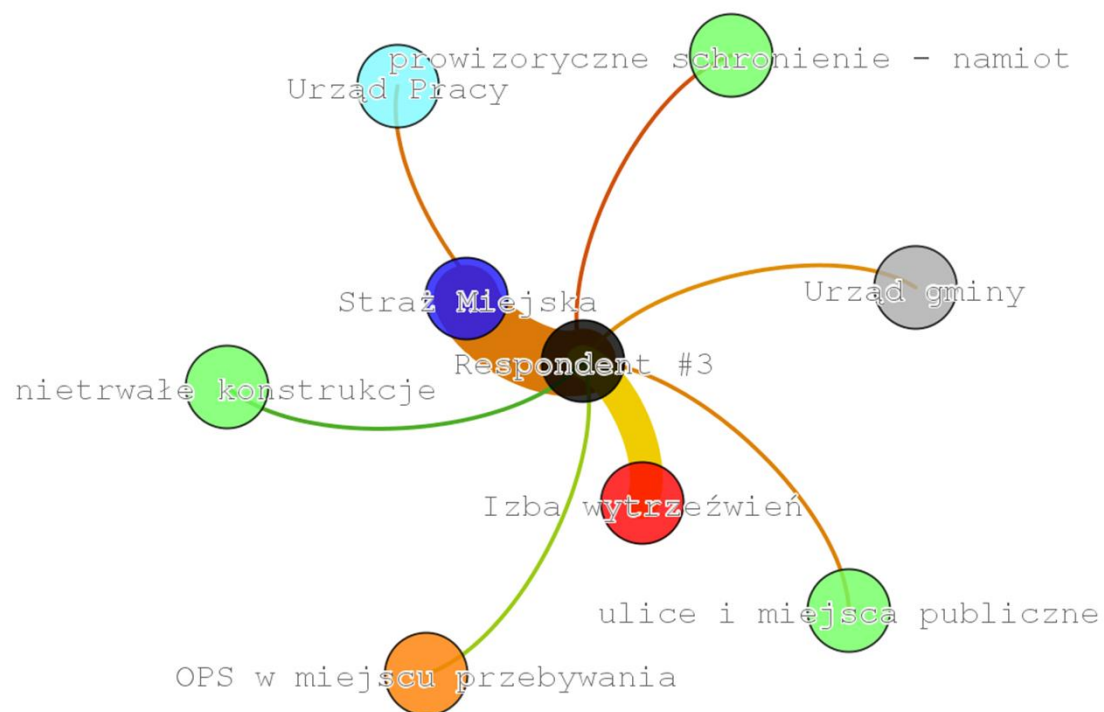
Krawędzie

długość i grubość = liczba interakcji z instytucją

kolory = pierwszy kontakt z instytucją
brązowy: na początku badanego okresu
zielony: bliżej końca badanego okresu

Bezdomny od 15 lat
Wydarzenia z 8 lat życia
Szczegółowo 5 lat życia

Kolory węzłów

● leczenie ● pomoc społeczna ● dokumenty ● sytuacja mieszkaniowa ● pomoc mieszkaniowa ● praca ● przestrzeganie prawa

METRYCZKA

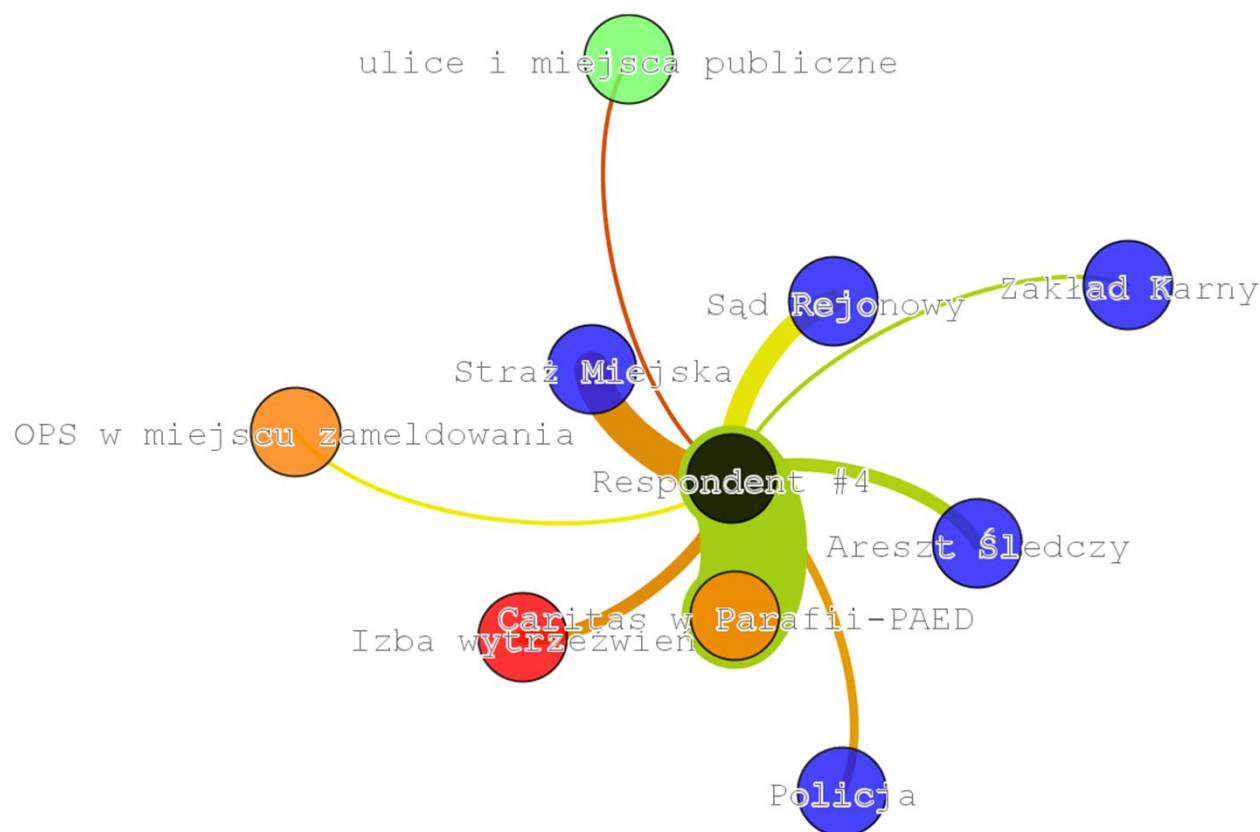
60 lat, żonaty, dwoje dzieci
Bezdomny w mieście, w którym się urodził

Wykształcenie zawodowe, kierowca
Za przyczynę bezdomności uważa konflikt w małżeństwie, problemy z pracą oraz uzależnienie od alkoholu
Gospodaruje samodzielnie w altanie śmietnikowej, całorocznej
Utrzymuje się ze zbieractwa i handlu.

Kwalifikacja KMPS: Długi staż na ulicy, aktywnie pijący, incydent samookaleczenia zagrażającego życiu. Można podejrzewać uzależnienie od alkoholu i zaburzenia psychiczne mimo braku formalnej diagnozy.

Poza systemem „pomocy dla bezdomnych”.

Bezdomny od 10 lat
Wydarzenia z 10 lat życia
Szczegółowo 5 lat życia

Kolory węzłów

● leczenie
 ● pomoc społeczna
 ● dokumenty
 ● sytuacja mieszkaniowa
 ● pomoc mieszkaniowa
 ● praca
 ● przestrzeganie prawa

METRYCZKA

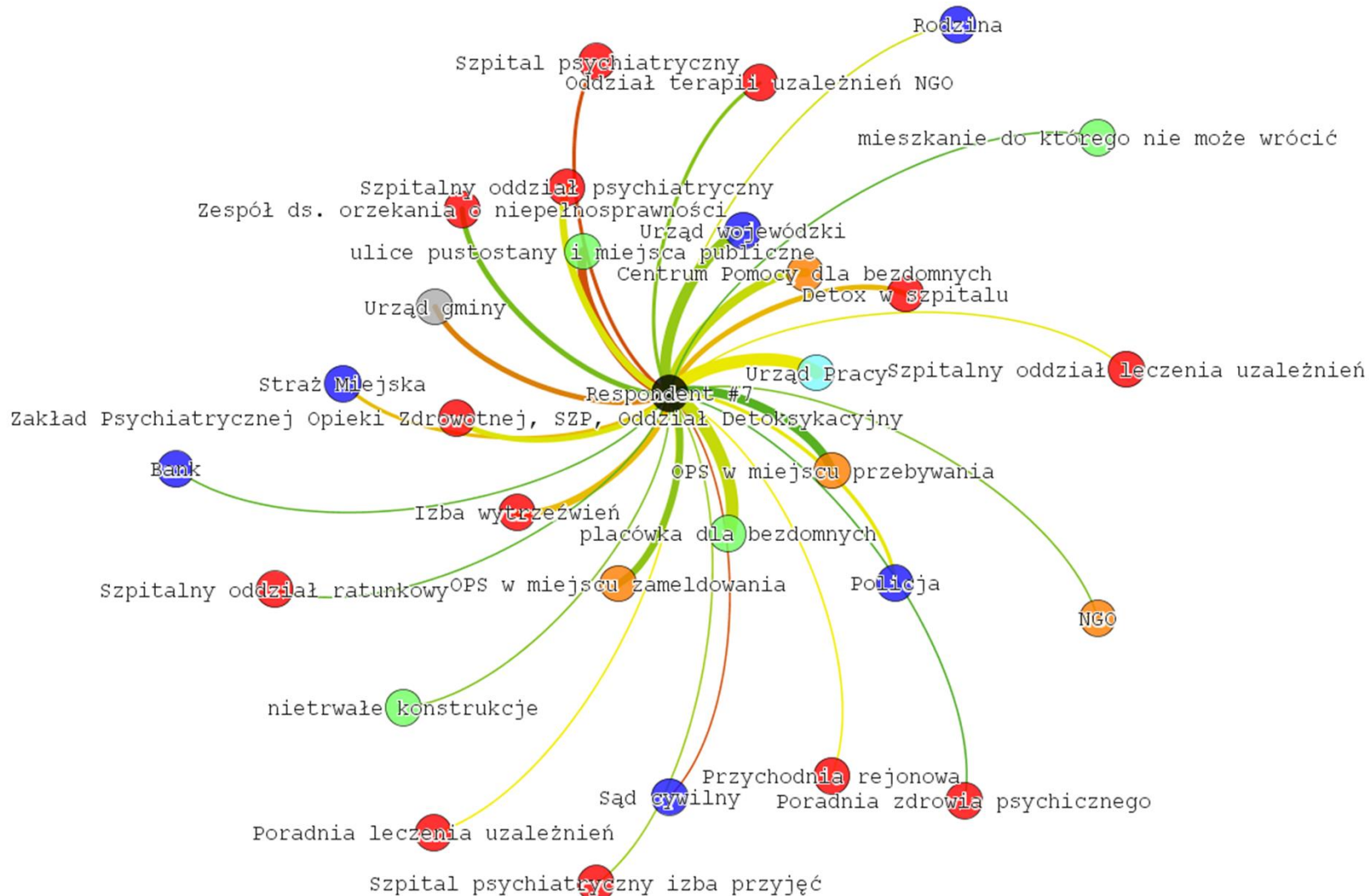
39 lat kawaler bezdzietny
Urodził się poza województwem w którym jest bezdomny
Wykształcenie podstawowe
Pracownik fizyczny, sprzątac
Za przyczynę bezdomności uważa konflikty z rodziną, konflikty z prawem oraz uzależnienie od alkoholu.
Gospodaruje samodzielnie w altanie śmietnikowej
Utrzymuje się ze zbieractwa i handlu.

Kwalifikacja KMPS: długi staż na ulicy, pijący.

Podejrzenie uzależnienie od alkoholu oraz zaburzeń psychicznych.

Poza systemem „pomocy dla bezdomnych”.

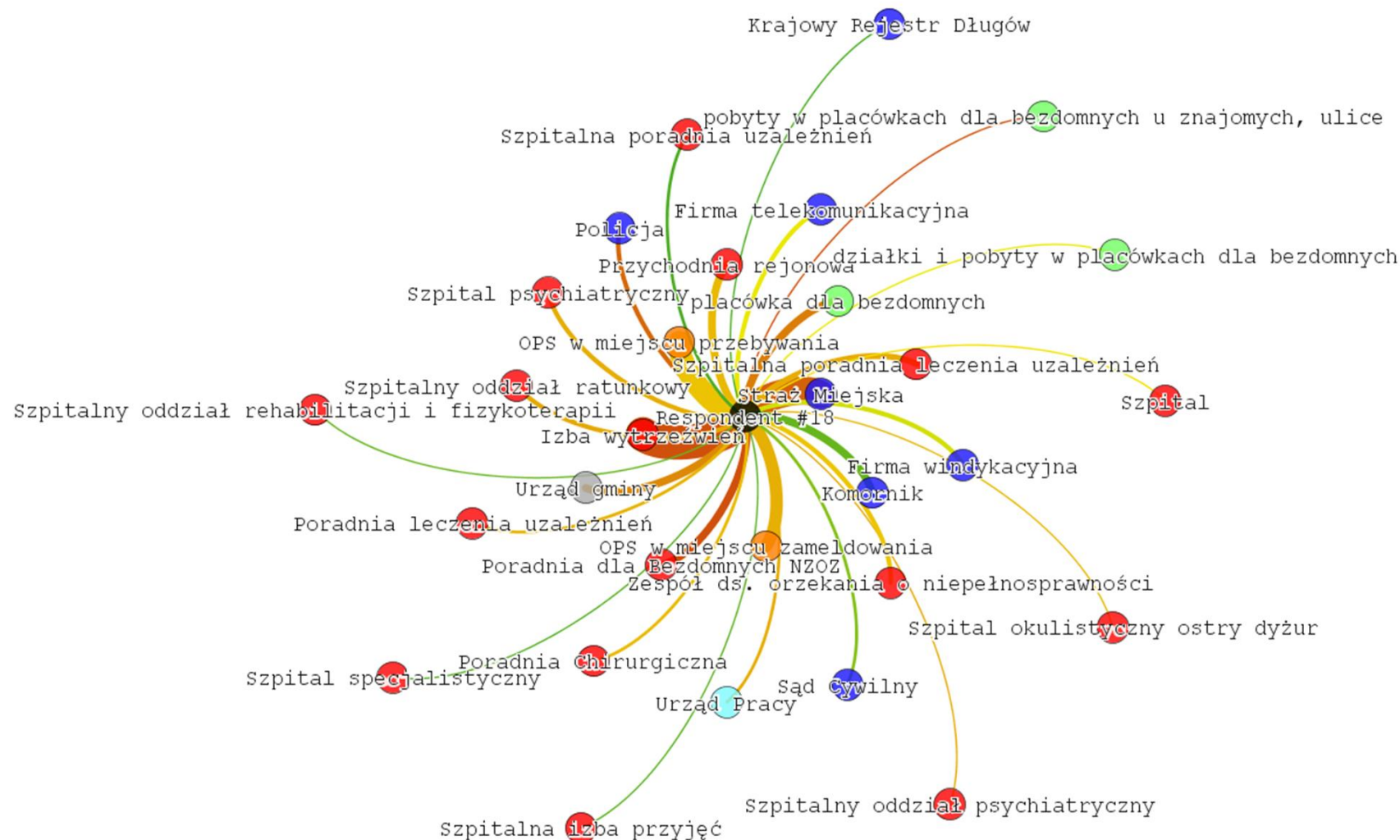
Formalna podwójna diagnoza; w systemie „pomocy dla bezdomnych”;
50 lat; bezdomny od 4 lat; ultimatum rodziny dotyczące zakończenia nałogu;

Kolory węzłów

● leczenie
 ● pomoc społeczna
 ● dokumenty
 ● sytuacja mieszkaniowa
 ● pomoc mieszkaniowa
 ● praca
 ● przestrzeganie prawa

Bardzo długa bezdomność – od 25 lat; 59 lat; uzależniony od alkoholu; wychowany w domu dziecka; mieszkał w wielu schroniskach, zawsze sam rezygnował z pobyków, nie potrafił się dostosować; w systemie „pomocy dla bezdomnych”

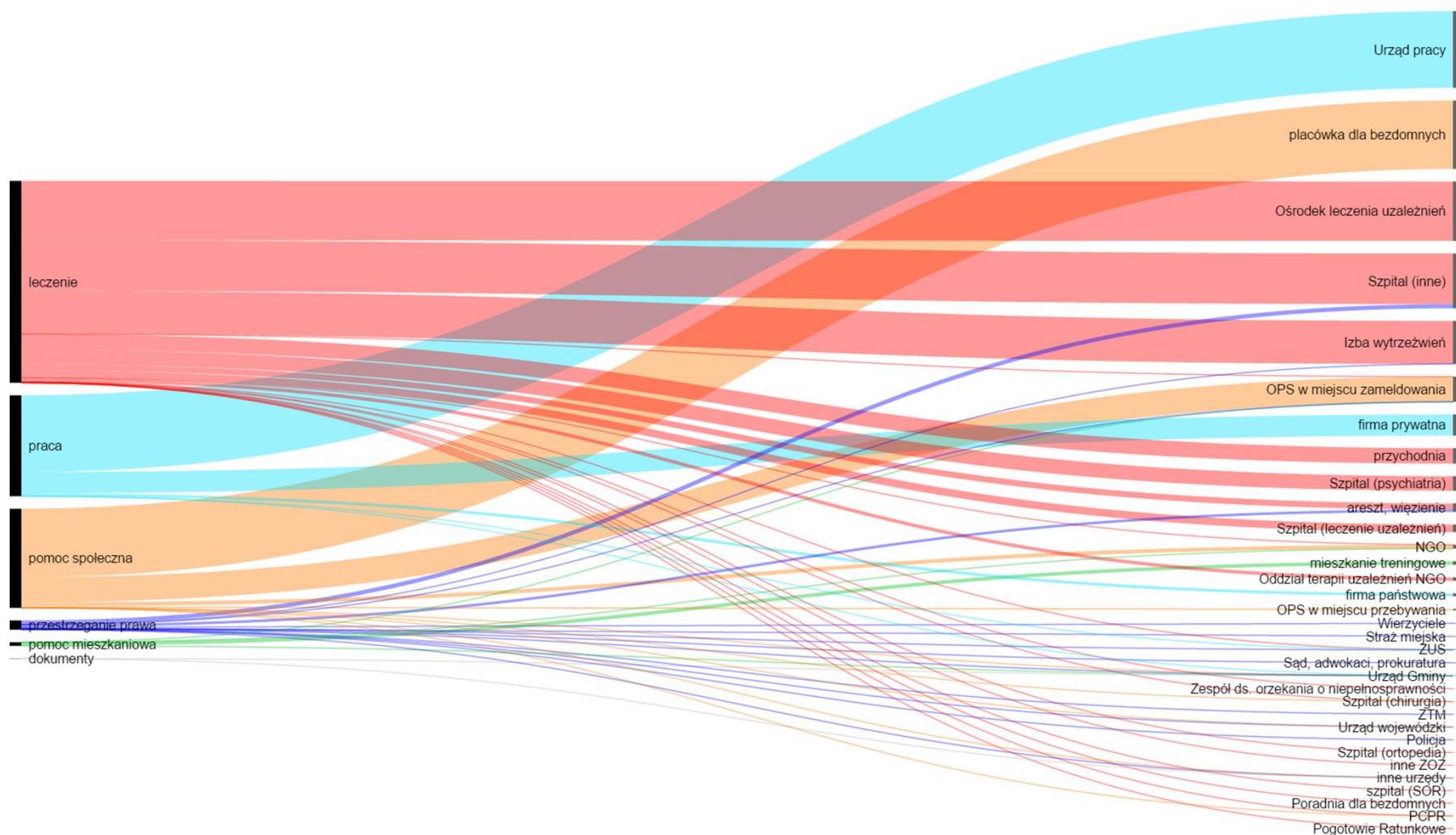

Kolory węzłów

● leczenie
 ● pomoc społeczna
 ● dokumenty
 ● sytuacja mieszkaniowa
 ● pomoc mieszkaniowa
 ● praca
 ● przestrzeganie prawa

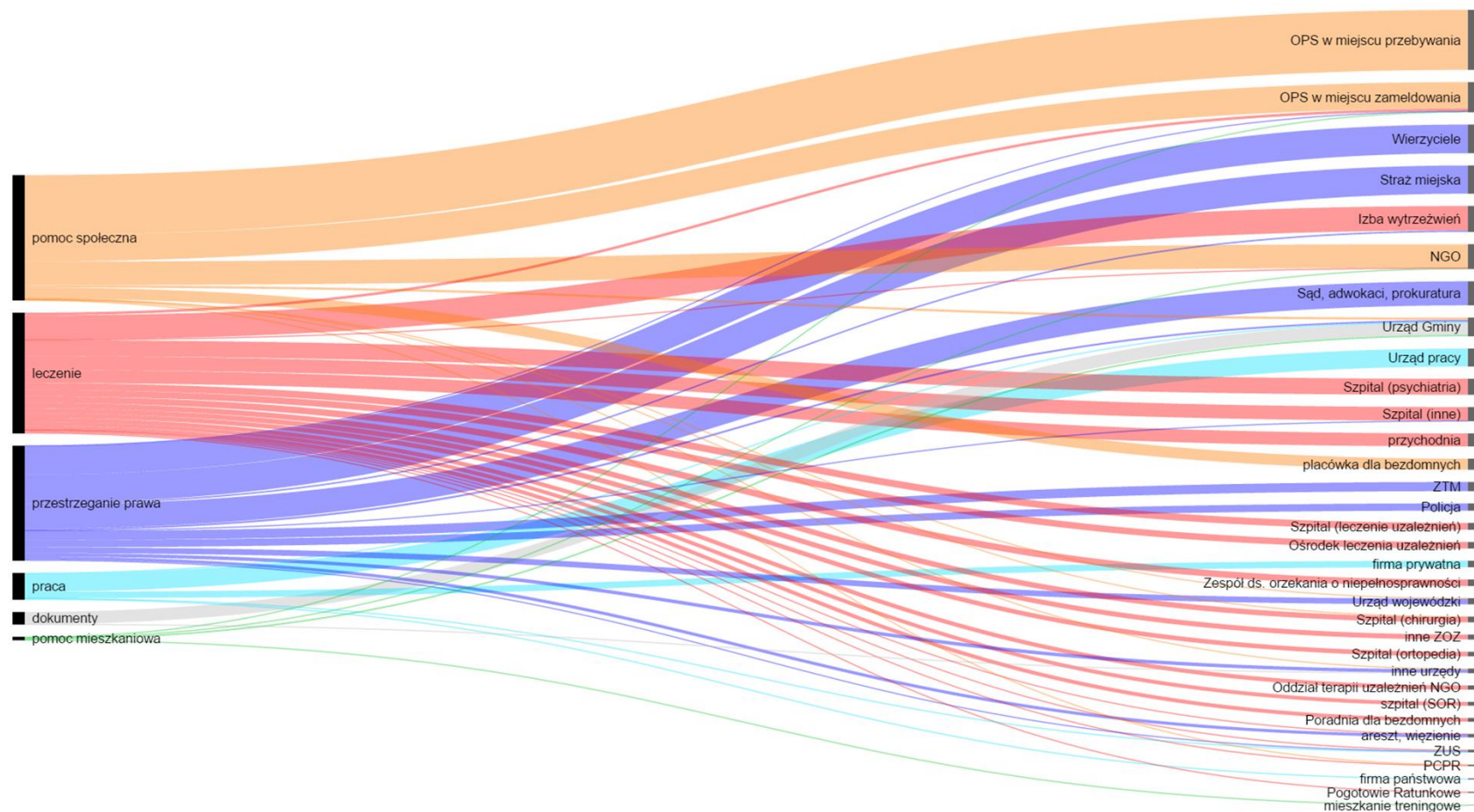
CAŁA GRUPA

Kategorie a instytucje – łączna długość interakcji: Respondenci w ciągu swojej bezdomności leczyli się (najwięcej czasu), poddawali wspieraniu zatrudnienia, byli obejmowani pomocą społeczną (najwięcej interakcji) i działaniami wywoływanymi łamaniem prawa. W minimalnym stopniu mieli do czynienia z pomocą mieszkaniową. Nie ma instytucji zajmujących się integracją społeczną.

CAŁA GRUPA

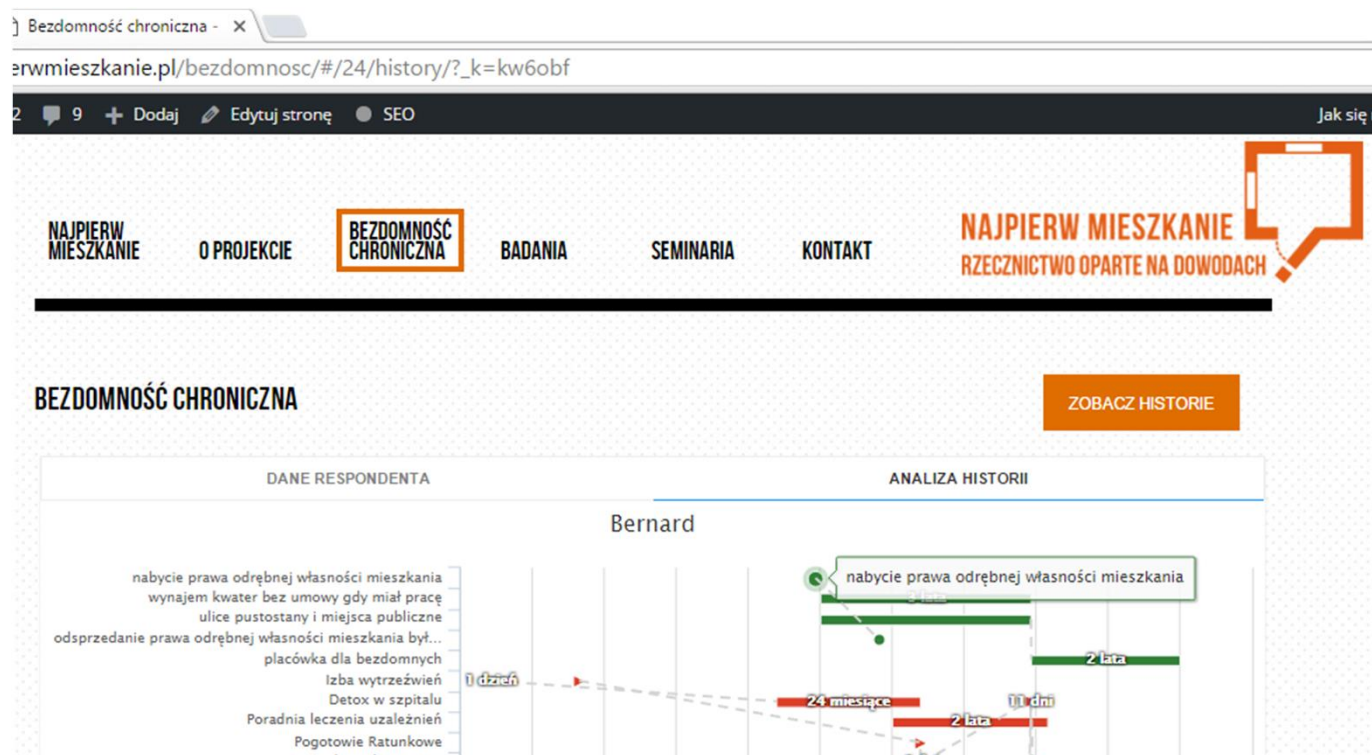
Kategorie a instytucje – liczba interakcji: Sporo interakcji w pomocy społecznej związanych z porozumiewaniem się między ops miejsca przebywania i zameldowania, mnóstwo interakcji w kategorii przestrzegania prawa: windykacja, straż miejska, sądy, pomoc mieszkaniowa znów marginalna. **KOORDYNACJA?**

Wizualizacje historii kontaktów z instytucjami

Można prześledzić ścieżki na stronie:

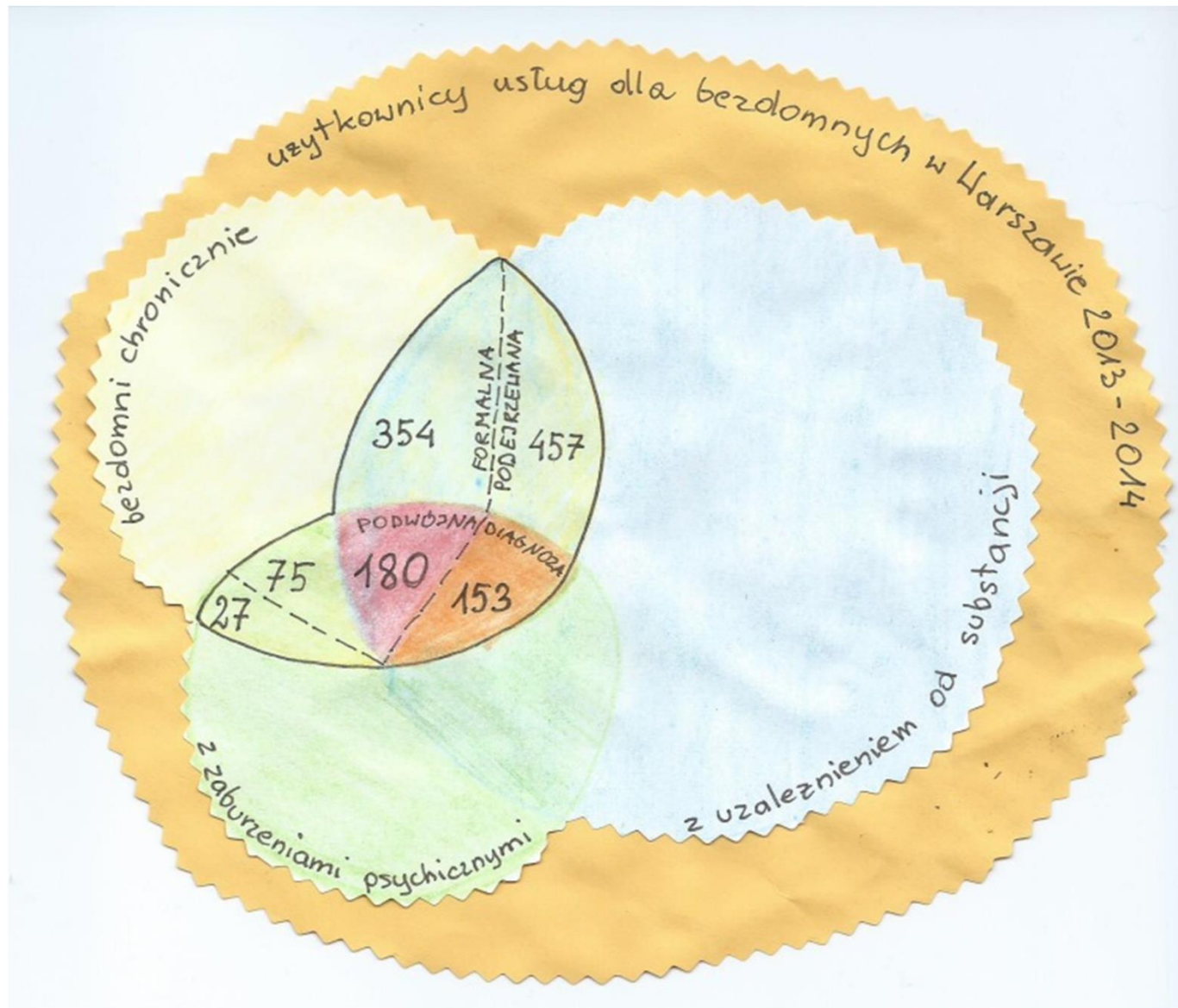
- Szczegółowe wykresy kontaktów z instytucjami dla 17 respondentów opracowane przez LABORATORIUM EE: http://www.czynajpierwmieszkanie.pl/bezdomnosc/#/?_k=h8g7x0
- Do końca marca 2016 dodane informacje o kosztach
- Raport z badania, MARZEC 2016

II. Minimalna skala w mieście – badanie agregacyjne

- Analiza danych zastanych gromadzonych w placówkach „dla bezdomnych” o podopiecznych z wyłączeniem duplikatów – jedna osoba jest liczona jeden raz, procedura kodowania danych osobowych.
- Metoda chałupnicza: pracownicy placówek wypełniali tabelki z nazwiskami osób, które:
 - były ich klientami w latach 2013-2014
 - deklarowały bezdomność powyżej 3 lat
 - posiadały formalnie zdiagnozowane lub podejrzewane zaburzenia psychiczne**i/lub**
 - formalnie zdiagnozowane lub podejrzewane uzależnienie od substancji (w praktyce głównie od alkoholu)
- Odpowiedzi: 18 placówek zapewniających jeden lub kilka rodzajów usług (schronisko, schron. specjalistyczne, poradnictwo, leczenie)
- Trochę odmów lub braków odpowiedzi, głównie wśród placówek dla kobiet - analiza wśród kobiet okazała się bezzasadna.
- Szczegóły metodologiczne w raporcie:
<http://www.czynajpierwmieszkanie.pl/content/uploads/2016/02/raport-z-badania-agregacyjnego-FINAL.pdf>

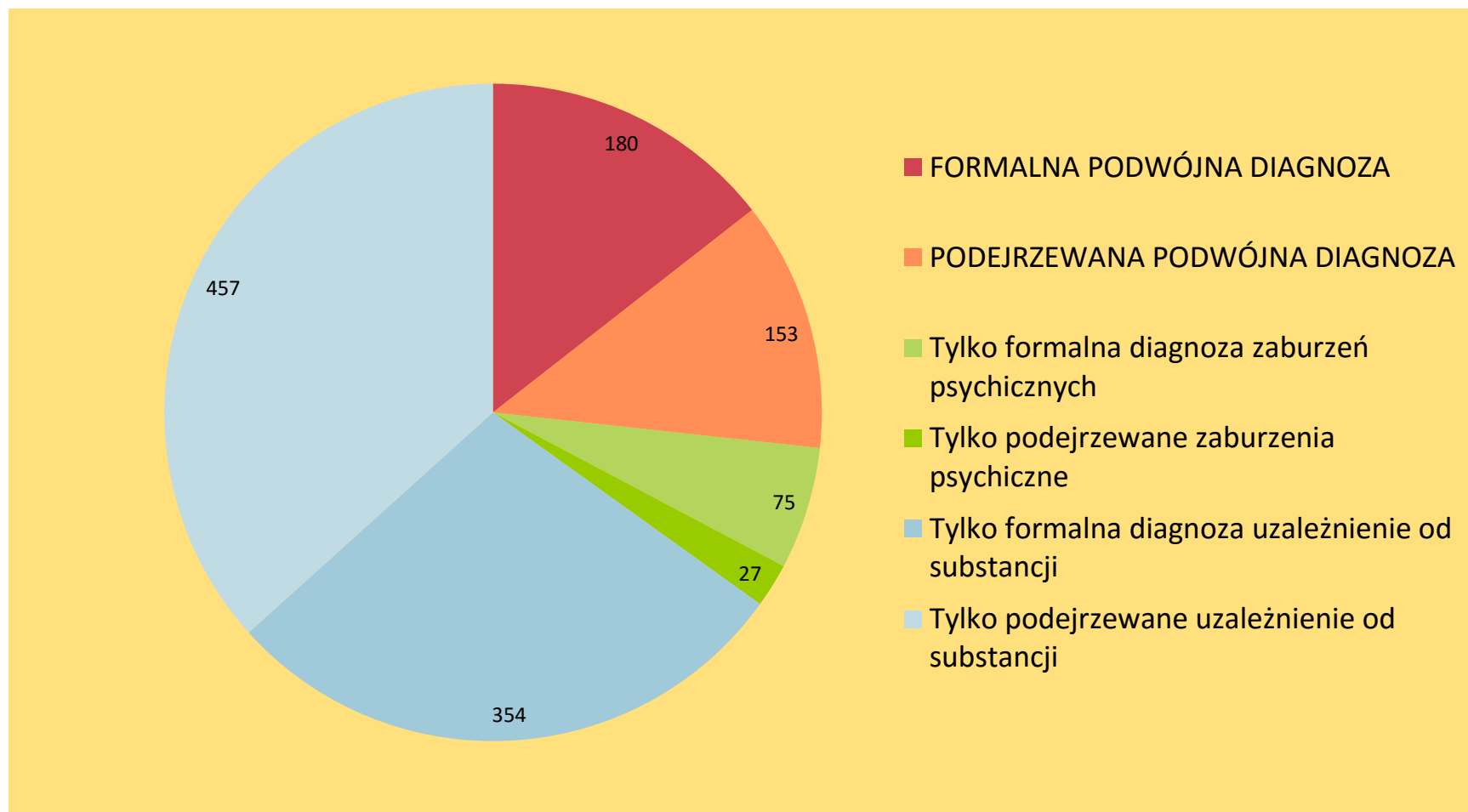
Rysunek: wyniki badania a dane o bezdomności w mieście

Opis do rysunku

- Liczba mężczyzn, którzy w ciągu dwóch lat zostali zarejestrowani w placówkach i zadeklarowali bezdomność trwającą co najmniej trzy lata i posiadali formalną bądź podejrzaną diagnozę zaburzeń psychicznych i/lub formalnie stwierdzone lub podejrzaną uzależnienie od substancji – głównie od alkoholu - to 1246 – czarny obwód.
- Liczba ta nie odzwierciedla ani pełnej skali bezdomności chronicznej, ani występowania zaburzeń psychicznych ani uzależnienia (jest ona prawdopodobnie znacznie większa) tylko część wspólną tych zbiorów, czarny obwód.
- Nie ma w Warszawie danych pozwalających na określenie wielkości tych zbiorów, co zostało wyrażone na rysunku falowaną linią. W związku z tym, nie da się określić jaki odsetek wśród ogółu użytkowników płci męskiej stanowi 1246 osób, których dane uzyskano w badaniu.
- Dane gromadzone przez m.st. Warszawa w tzw. informacji kwartalnej wskazują wyłącznie liczbę osób, które zajmują miejsca w schroniskach danej nocy (ok. 1500 - 1700 kobiet i mężczyzn). Liczba ta jest znacznie mniejsza niż realna wielkość populacji korzystającej z placówek w skali dwóch lat. Nie da się oszacować proporcji tych liczb względem siebie.

Wyniki – 1246 mężczyzn

Opis – poprzedni slajd

- **1246** mężczyzn bezdomnych od co najmniej trzech lat z formalną bądź podejrzaną diagnozą zaburzeń psychicznych i/lub formalnie stwierdzonym lub podejrzanym uzależnieniem od substancji (alkoholu)
- **180** mężczyzn chronicznie bezdomnych z formalną podwójną diagnozą
 - 58% doświadcza bezdomności od powyżej pięciu lat, średnio (dla 3/4) 12 lat.
 - Średni wiek 46 lat
 - Zarejestrowani w średnio największej liczbie placówek 1,6 (max 5)
- **153** mężczyzn chronicznie bezdomnych z podejrzaną podwójną diagnozą
 - 45% doświadcza bezdomności od powyżej pięciu lat (w tym 33% średnio 13 lat).
 - Średni wiek 46 lat
- **1114** mężczyzn z formalnym lub podejrzanym uzależnieniem od substancji:
 - (w tym 333 z podwójnym rozpoznaniem).
 - Średni wiek 49 lat – **uzależnieni starsi od pozostałych.**

III. Przybliżenie ogólnopolskie

Analiza danych surowych z badania MPiPS w 2013, w 2015 tylko liczono.

- Wśród dorosłych ludzi policzonych jako bezdomni 58% zadeklarowało bezdomność trwającą dłużej niż trzy lata, 43% dłużej niż pięć.
- Pewna część z nich – marginalna - już na początku bezdomności była problematycznie uzależniona od substancji i jednocześnie w złym stanie zdrowia.
- Nie gromadzono danych o stanie zdrowia w chwili badania.
- Na podstawie przyczyn można stwierdzić, że wśród mężczyzn bezdomnych powyżej 3 lat częściej występują problemy z uzależnieniami.
- Trwanie w bezdomności z pewnością je pogłębia.

Podsumowanie

- Dane jakościowe ilustrujące sytuację są wymowne, choć ich przyswojenie wymaga czasu, zwłaszcza studia przypadku:
 - wizualizacja Laboratorium EE na stronie: www.czynajpierwmieszkanie.pl
 - Raporty szczegółowe – marzec 2016, badanie warszawskie - już
- Dane określające skalę nie są wyczerpujące – nie obejmują całej grupy osób w badanej sytuacji:
 - Polska: nie ma danych pozwalających realnie przybliżyć skalę bezdomności chronicznej współwystępującej z poważnymi problemami zdrowia psychicznego.
Ale
 - **Dane dotyczące Warszawy (mężczyźni) choć minimalne to jednak solidne (dużo placówek, dane z dwóch lat a nie w punkcie w czasie, wykluczone podwójne liczenie).**
- Dane potwierdzają, że problem występuje - jest grupa ludzi, którzy nie znajdują odpowiedzi prowadzącej do wyjścia z bezdomności w obecnym systemie:

„oparte na dowodach”

- Po warszawskich placówkach „dla bezdomnych” krążą ludzie z podwójnym rozpoznaniem (333) w większości bezdomni od pięciu lat, wielu średnio od 12 lat
- Są podmiotami działań wielu instytucji co nie przekłada się na „wyjście z bezdomności”.
- Nie wiadomo ile to w sumie kosztuje, bo większość instytucji nie potrafi lub nie chce tego wyliczyć.
- W całej Polsce są ludzie, którzy mogą być w analogicznej sytuacji, na co wskazuje bardzo wysoki odsetek ludzi bezdomnych chronicznie - nie ma badań, które pozwalają zweryfikować ich stan zdrowia.
- Dzieje się tak w mieście i kraju, który posiada „system wsparcia dla ludzi bezdomnych”.

W stronę rozwiązania?

- Dobre programy są wymyślane i dokładnie opisane.
 - Klienci „Najpierw mieszkanie” Pathways to Housing utrzymują się w mieszkaniach i nie wracają na ulice.
 - Rozproszone mieszkania wspierane, programy z pogłębioną terapią, programy redukcji szkód – już obecne ale wdrażane z wielkim wysiłkiem i na minimalną skalę.
 - Są rozwiązania min. Agencje Najmu Społecznego, które pomagają w zwiększeniu dostępu do mieszkań z zasobów rynku prywatnego dla „trudnych” klientów”.
 - Niektóre samorządy podejmują wysiłek udostępnienia zasobów mieszkaniowych na rzecz programów mieszkań wspieranych, treningowych i nawet agencji najmu społecznego
- Noclegownie, schroniska i ośrodki, w których pierwotnym warunkiem pobytu jest wymuszona abstynencja tej grupie ludzi pomagają przetrwać kolejny dzień, ale nie wyjść z bezdomności.

=> ZMIANA (GRUNTOWNA)